

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Віра Миколаївна КАЛУШКА,

*здобувач Відкритого міжнародного
університету розвитку людини «Україна»
<https://orcid.org/0009-0007-1759-721X>*

Мова є одним із важливих об'єктів правовідносин між громадянами, установами, органами влади, адже є інструментом формування письмових, офіційних, усних, інформаційних повідомлень, звернень, заяв, договорів тощо. Здійснення обґрунтованої державної мовної політики в Україні є однією із визначальних умов утвердження інститутів правової держави та демократичного суспільства.

До нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері мовної політики можна віднести:

1. Конституцію України від 28 червня 1996 року. Відповідно до ст. 10 Конституції, в Україні державною мовою є українська мова [1]. Згідно з офіційним тлумаченням Конституційного Суду це означає, що вона є «обов'язковим засобом спілкування на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування (мова актів, роботи, документації тощо), а також в інших публічних сферах суспільного життя, у навчанні дошкільних, загальних середніх, професійно-технічних та вищих державних і комунальних навчальних закладах» [2].

Отже, держава намагається впровадити та забезпечити застосування української мови у всіх сферах життєдіяльності українського народу. Водночас нею гарантується вільний розвиток, застосування і захист мов національних меншин, які проживають в Україні (положення 3 ст. 10 Конституції України);

2. Закони України: «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25.04.2019 № 2704-VIII; «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин» від 15.05.2003 № 802-IV тощо.

Зокрема, Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» був прийнятий Верховною Радою України 25 квітня 2019 р. З того часу, нові норми Закону набирають чинності і будуть реалізовані в повному обсязі до

2030 р. Основною метою цього Закону є забезпечення престижності та пріоритетності української мови в різноманітних сферах суспільної життєдіяльності: державне управління, освіта, наука, ЗМІ, бізнес, реклама, культура, послуги тощо. Водночас, Закон є досить лояльним і гнучким та передбачає застосування також інших мов поруч із українською державною мовою та не втручається у приватне спілкування.

Варто зазначити, що протягом останніх років дія зазначеного вище Закону поетапно поширювалася на сфери життя українського народу: 16 липня 2019 р. зміни в основному торкнулися державної і комунальної сфери, освіти, а також публічного простору та комунікацій; 16 січня 2020 р. - набрали чинності норми, що стосуються реклами; 16 липня 2020 р. - поширилися норми на сферу науки, охорони здоров'я, застосування мови у технічній і проєктній документації, листуванні та звітності юридичних осіб, а також щодо назв транспортної інфраструктури (вокзалів, аеропортів, портів, станцій, зупинок тощо); з 16 січня 2021 р. - українську мову обов'язково необхідно було застосовувати при обслуговуванні громадян, а також наданні інформації про різні товари та послуги; 16 липня 2021 р. - Закон поширився теж на сферу культури, книговидавництва, книгорозповсюдження, туризму. Іспит на знання та володіння українською мовою стає обов'язковим для посадовців і кандидатів на громадянство; 16 січня 2022 р. - газети та журнали в Україні почали виходити українською тощо.

Законом, зокрема, передбачено, що в Україні мовою обслуговування споживачів є державна мова. Тому підприємства, установи, організації усіх форм власності, а також фізичні особи-підприємці, інші суб'єкти господарювання, здійснюють обслуговування споживачів і надають інформацію про свої товари чи послуги, в тому числі у інтернет-магазинах та інтернет-каталогах, державною мовою. Надана інформація може також дублюватися іншими мовами, проте заборонено зазначати іноземною мовою більше інформації, аніж зазначено українською.

З 16 липня 2022 р. Уповноважений із захисту державної мови, згідно ст. 30 Закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [3], може накладати штрафи на керівників і працівників підприємств, установ, організацій, посадових осіб органів влади і місцевого самоврядування, а

також інших фізичних осіб, що порушуватимуть цей Закон. Адже як наслідок за порушення законодавства у даному питанні передбачена адміністративна відповідальність і відповідно накладення штрафу.

Як бачимо, держава намагається впровадити українську мову у всі сфері життя суспільства. А дискусії, які точилися раніше і навіть сьогодні існують у політичному житті України та маніпулюють щодо мовного питання, спрямовані, насамперед, щоб роз'єднати нашу країну і відволікти увагу суспільства від інших важливих суспільно-політичних та економічних проблем. Звичайно ж, українська мова має бути престижною та авторитетною мовою. Саме нею повинні видаватись джерела, з яких щоденно ми одержуємо різноманітну інформацію. Українська мова є та має бути державною мовою України, мовою її нації, освіти, науки та мистецтва.

3. Укази Президента України: «Про Концепцію державної мовної політики» від 15.02.2010 № 161/2010; «Про невідкладні заходи щодо зміцнення державного статусу української мови та сприяння створенню єдиного культурного простору України» від 31.05.2018 № 156/2018.

Зокрема, Концепція державної мовної політики називає стратегічні пріоритети щодо подолання спричинених агресивною багатовіковою асиміляційною політикою, що проводилась окупантами, деформацій національного мовного, культурного та інформаційного простору. Відповідно до Конвенції ефективного функціонування української мови у всіх сферах життя суспільства в Україні є гарантією збереження та захисту ідентичності української нації, утвердження державної єдності та незалежності;

4. Постанови Кабінету Міністрів України: «Про схвалення Стратегії популяризації української мови до 2030 року “Сильна мова - успішна держава”» від 17.07.2019 № 596-р; «Про затвердження Порядку взаємодії Уповноваженого із захисту державної мови з органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування» від 21.08.2019 № 819; «Про затвердження Порядку здійснення Уповноваженим із захисту державної мови контролю за застосуванням державної мови органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим,

органами місцевого самоврядування» від 21.08.2020 № 817 тощо.

Як бачимо, Стратегія популяризації української мови передбачає період до 2030 року. Насамперед, вона спрямована на створення розвинутого та функціонального мовного середовища і культурного простору, в якому будуть жити та розвиватися покоління нинішніх дітей. Тому в Стратегії зазначається про необхідність створення всіх умов для продуктивної комунікації і взаємодії українців як запоруки їхнього ефективного професійного та особистісного зростання та розвитку;

5. інші нормативно-правові акти, що стосуються різних сфер застосування української мови як єдиної державної.

Як бачимо, українська мова є головною ознакою та визначальним чинником ідентичності української нації, що сформувалася історично та протягом багатьох віків безперервно проживає на своїй етнічній території, а також становить більшість населення країни та дала назву державі. Законодавство України визначає, що єдиною державною мовою є українська мова. Такий статус мови зумовлений державотворчим самовизначенням та довгоочікуваним вибором української нації. Державний статус мови є основною складовою конституційного ладу України - правової, незалежної, демократичної, суверенної та унітарної держави.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Рішення Конституційного Суду України у справі № 1-6/99 від 14 грудня 1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-99#Text>
3. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25 квітня 2019 р. № 2704-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>